

Budowanie przyszłości mediów z migrantami i uchodźcami

Wstęp

„Migranci, którzy zginęli na morzu, w łodziach, które zamiast być drogą nadziei, były drogą śmierci. Tak brzmiały nagłówki w gazetach. Kiedy kilka tygodni temu usłyszałem tę wiadomość, która niestety powtórzyła się już tyle razy, myśl wracała do niej wciąż na nowo, jak cierń w sercu, który przynosi cierpienie”¹. Te zdania z homilii Franciszka na Lampedusie w 2013 roku poruszyły miliony odbiorców. Media śledziły zachowania i gesty Papieża, a następnie cytowały w różnych językach jego poruszające wypowiedzi. Podobne przekazy medialne dotyczące śmierci podróżujących migrantów dość często pojawiają się w prasie, radiu, telewizji i Internecie. Dla społeczności międzynarodowej jak i dla całego Kościoła każda śmierć człowieka uciekającego ze swojej ojczyzny jest odbierana jako tragedia jednostki i całego narodu. Także w perspektywie Kościoła podobne wydarzenia pobudzają współczucie, ale również stymulują podejmowanie konkretnych działań zaradczych, ponieważ „Uchodźcy i inni przymusowi przesiedleńcy, byli, są i zawsze będą w sercu Kościoła”².

Na początku marca 2023 roku, kilka tysięcy mieszkańców Kalabrii zebrało się na modlitwie Drogi Krzyżowej na plaży, w miejscu, gdzie wyłowiony tydzień wcześniej 71 ciał uchodźców. Abp Angelo Raffaele Panzetta wypowiedział podczas nabożeństwa wstrząsające słowa. „Idąc [w tej drodze krzyżowej], zadawaliśmy sobie pytanie: «czy jesteśmy jeszcze chrześcijanami?». Oczywiście, mamy chrześcijańskie korzenie, mamy dzieła sztuki mówiące o Jezusie, mamy krzyż zawieszony na szyi, odprawiamy nowenny i nadal chrzczymy nasze dzieci. Ale jak to jest, że po 2000 lat chodzenia za Jezusem, tak naprawdę nie nauczyliśmy się przyjmować siebie nawzajem? Coś nie działa w naszym życiu. Jeśli naprawdę przyjmujemy Pana Jezusa, musimy pozwolić, by nasze serca zostały zmienione i nie pozwolić, by strach uczynił nas zimnymi”³.

Silnym bodźcem do napisania tego artykułu stała się lektura dokumentu *Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati* (Budowanie przyszłości z migrantami i uchodźcami), wydanego przez *Il Dicastero per il Servizio dello Sviluppo Umano Integrale* (Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka). Tekst został opublikowany na stronie Dykasterii 27 października 2022 roku i porusza temat budowania przyszłości z migrantami i uchodźcami w kontekście zaangażowania wspólnoty Kościoła w dziejące się globalne procesy. Dokument jednoznacznie

¹ Visita a Lampedusa, Omelia del santo padre francesco, Campo sportivo "Arena" in Località Salina, 8 luglio 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130708_omelia-lampedusa.html.

² Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Przyjęcie Chrystusa w Uchodźcach i Przymusowo Przesiedlonych, Wytężne Duszpasterskie, Watykan 2013, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/corunum/corunum_it/pubblicazioni/Rifugiati-2013-POL.pdf, 16.

³ Vaticannews, Abp Panzetta: Patrząc na morze, musimy bić się w piersi, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2023-03/abp-panzetta-patrzac-na-morze-musimy-bic-sie-w-piersi.html>.

zachęca do stawiania tych osób w centrum przyszłości Kościoła. „Budowanie przyszłości z migrantami i uchodźcami oznacza włączenie ich, stawiając w centrum naszej przyszłości, uwalniając ich potencjał jako migrantów i uchodźców”⁴. Myślenie o przyszłości Kościoła w kontekście procesów migracyjnych zmieniających niekiedy struktury społeczne staje się palącym wyzwaniem dla Kościoła.

Zgodnie z niektórymi stwierdzeniami zawartymi w dokumencie, temat migrantów i uchodźców znajduje również swoje odzwierciedlenie i słuszne miejsce w mediach katolickich, w tym salezjańskich. W wielu zakątkach świata Rodzina Salezjańska asystuje ludziom, którzy porzucili miejsce swojego urodzenia i wychowania, i przenieśli się w inną część kontynentu bądź świata w celu szukania pokoju, wolności, sprawiedliwości i godnych środków do życia. Podążając za nauczaniem społecznym, należy przyznać, że Kościół w oczach i twarzach migrantów i uchodźców dostrzega twarz cierpiącego Chrystusa. W obliczu procesów dziejowych dotyczących całej glob ziemski, budowanie przyszłości Kościoła polega również na docenieniu wkładu, jaki migranci i uchodźcy mogą wnieść w budowanie lepszego świata⁵. Należy to również rozumieć jako proces budowania przekazów medialnych i konstruowania strategii komunikacyjnych dotyczących tego bolesnego tematu.

Teraźniejszość migrantów i uchodźców

Wyjaśnienie pojęć i dane liczbowe

Na samym początku zostaną wyjaśnione niektóre podstawowe pojęcia. Migracja oznacza przemieszczanie się jednostek lub grup ludzi zarówno wewnątrz krajów, jak i poza granice. Migrant to osoba, która przenosi się z jednego miejsca w kraju do innego lub przez granicę międzynarodową do innego kraju, głównie z powodów politycznych, ekonomicznych, edukacyjnych lub rodzinnych. Uchodźcą nazywana jest osoba, która została zmuszona do opuszczenia swojego kraju z powodu prześladowań, wojny lub przemocy. Prześladowania najczęściej dotyczą rasy, religii, narodowości, poglądów politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej. Natomiast wojna i przemoc eskalują zwykle na tle etnicznym, plemiennym i religijnym. W przypadku uchodźców możliwość powrotu do kraju zwykle jest naznaczona ogromnym lękiem, natomiast przymus ucieczki jest spowodowany chęcią ratowania życia lub zachowania wolności. Dodatkowo należy zaznaczyć, że uchodźcy są chronieni prawem międzynarodowym⁶.

Należy wspomnieć również o osobach ubiegających się o azyl, to znaczy takich, które po przybyciu do obcego kraju składają odpowiedni wniosek. Natomiast przesiedleńcy wewnątrzni to ludzie, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich domów z powodu konfliktów zbrojnych, łamania praw człowieka lub katastrof. Osoby przesiedlone wewnątrznie

⁴ Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati, Il Dicastero per il Servizio dello Sviluppo Umano Integrale, 27 ottobre 2022, <https://migrants-refugees.va/it/risorse/documenti/>.

⁵ Orędzie Ojca Świętego na 108. Światowy dzień migranta i uchodźcy, 25 września 2022, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/20220509-world-migrants-day-2022.html>.

⁶ Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie w 1951 r., https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf.

nie przekraczają uznanej międzynarodowo granicy państwowej⁷. Warto zaznaczyć, że pojęcia „uchodźca” i „migrant” nie są zamiennie, chociaż w mediach i przez niektóre organizacje czasami są używane błędnie jako synonimy, co powoduje zacieranie granic pomiędzy tymi rzeczywistościami. Można spotkać również pojęcie „międzynarodowej migracji”, którego znaczenie zawiera w sobie także osoby ubiegające się o status uchodźcy. Natomiast „przymusowa migracja” jest pojęciem bardzo szerokim i podobnie jak „migracja” nie ma powszechnie przyjętej definicji (w przeciwieństwie do pojęcia „uchodźcy”). UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) zaleca używanie terminu „uchodźcy i migranci” do określenia wszystkich przemieszczających się ludzi⁸.

Statystyki pokazują, że absolutna liczba osób mieszkających poza krajem urodzenia jest dziś wyższa niż kiedykolwiek wcześniej: wzrosła ze 173 milionów w 2000 roku do 258 milionów w 2017 roku. W związku z tym udział migrantów międzynarodowych w populacji światowej wzrósł z 2,8% w 2000 roku do 3,4% w 2017 roku⁹. *Caritas Italiana* i *Fondazione Migrantes* w swoim raporcie za 2022 rok podaje, że liczbę międzynarodowych migrantów szacuje się już na 281 milionów osób w 2021 roku, co stanowi 3,6% światowej populacji. Głównym powodem przemieszczania się ludności są przedłużające się sytuacje kryzysowe odnotowywane na całym świecie. Największym kryzysem migracyjnym na świecie stała się wojna w Syrii. Po 12 latach konfliktu ponad połowa Syryjczyków musiała opuścić swoje domy. 6 milionów stanowią przesiedleńcy wewnątrz kraju, a drugie 6 milionów to uchodźcy do innych krajów, głównie Bliskiego Wschodu i Europy¹⁰.

Wybrane dokumenty Kościoła

Pierwszym dużym dokumentem Kościoła dotyczącym migrantów była konstytucja apostolska *Exsul familia* Piusa XII z 1952 roku, która odnosiła się do fali migracji po II wojnie światowej. Papież podkreślił w dokumencie, że Kościół troszczy się o emigrantów i że każdy człowiek ma prawo do emigracji. Kilka lat później Sobór Watykański II w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (Christus Dominus)* uwypuklił szczególną troskę duszpasterską wobec emigrantów, wygnańców, uciekinierów i podróżujących. W 1969 roku Paweł VI wydał motu proprio *Pastoralis migratorum cura*, które rewidowało dotychczasowe nauczanie Kościoła w sprawie migrantów w kontekście zachodzących zmian społecznych. Dokument podkreślał, że nadrzędnym dobrem jest poszanowanie wartości duchowych i kulturowych przemieszczających się osób. Dodatkowo, w 1969 roku *Kongregacja ds. Biskupów* opublikowała instrukcję *De pastoralis migratorum cura*, która opisywała aspekty teologiczno-prawne związane z motu proprio Pawła VI. Kolejny dokument ukazał się w 1970 roku jako motu proprio Pawła VI – *Apostolicae caritatis*, ustanawiający *Papieską Komisję ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów*.

⁷ Norwegian Refugee Council, Roald Høvring, 10 things you should know about migration and refugees, 2022, <https://www.nrc.no/news/2018/may/10-things-you-should-know-about-migration-and-refugees/>.

⁸ UNHCR, Uchodźca czy migrant? Tłumaczymy różnice i wyjaśniamy ich sens, <https://www.unhcr.org/pl/365-plwiadomosci2016uchodzca-czy-migrant-tlumaczymy-roznice-i-wyjasniamy-ich-sens-html.html>.

⁹ Global Trends to 2030: The Future of Migration and Integration, European Political Strategy Centre (EPSC), 2018.

¹⁰ Rzeczpospolita, Wojna domowa gorsza od kataklizmu. Syryjski reżim stara się zadbać przede wszystkim o swoich, <https://www.rp.pl/kleski-zywiolowe/art37934751-wojna-domowa-gorsza-od-katakizmu-syryjski-rezim-stara-sie-zadbac-przede-wszystkim-o-swoich>.

W roku 2004, *Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących* wydała instrukcję *Erga migrantes caritas Christi*, a w 2013 dokument *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych*. Pierwszy tekst opisywał problem migrantów i opieki duszpasterskiej nad nimi w aspektach biblijnym, teologicznym, pastoralnym i kanonicznym. Zwracał uwagę na poszanowanie wartości etnicznych, językowych i kulturowych przybyszów i zachęcał do pomocy w integracji z miejscowym Kościołem. Wspominał o wzajemnym przenikaniu się religii i kultury w skali globalnej oraz o nowoczesnych technologiach, które wspomagają te procesy. Dokument z 2013 roku wyjaśniał podstawowe różnice pomiędzy migrantami i uchodźcami oraz wskazywał przyczyny opuszczania krajów z powodu prześladowań, warunków czysto ekonomicznych i innych trudnych sytuacji, które często bezpośrednio zagrażają ludzkiemu życiu. Instrukcja zachęcała do przyjmowania migrantów i uchodźców w sposób godny, z należyтым podejściem duszpasterskim¹¹. Należy również wspomnieć o encyklice Papieża Franciszka *Fratelli tutti* z 2020 roku, w której jest mowa między innymi o braku godności ludzkiej na granicach oraz o przyjmowaniu, chronieniu, promowaniu i integrowaniu.

Papież Franciszek w czasie swojego pontyfikatu podjął szczególną misję opieki na migrantami i uchodźcami, którzy wędrując do innych krajów, stają się częścią nowego społeczeństwa i oferują nowe możliwości. Patrząc na historię należy stwierdzić, że od zawsze Kościół był konsekwentny w nauce społecznej dotyczącej migracji, natomiast wrażliwość Franciszka stała się znakiem rozpoznawczym jego pontyfikatu. Niektórzy twierdzą, że to główny temat jego pontyfikatu, w którym przebija troska o otwarcie drzwi domów, parafii, klasztorów i wspólnot religijnych dla potrzebujących¹². „Migranci są dla mnie szczególnym wyzwaniem, ponieważ jestem pasterzem Kościoła bez granic, który czuje się matką wszystkich. Dlatego wzywam kraje do wspaniałomyślnego otwarcia, wówczas zamiast obawiać się o zniszczenia lokalnej tożsamości, będą zdolne do stworzenia nowych syntez kulturowych”¹³.

Budowanie przyszłości migrantów i uchodźców

Retoryka zagrożenia

Przekazy dotyczące migrantów i uchodźców w wielu *agenda setting, priming and framing*¹⁴ zdominowały media. Niewątpliwie największe zainteresowanie wywołują incydenty, w których ludzie giną lub znajdują się w okolicznościach często nieludzkich. Wywrócone łodzie na Morzu Śródziemnym, Ukraińcy uciekający przez granice, ciała kobiet i dzieci zmarłych z

¹¹ Michał Mraczek, Troska o migrantów w dokumentach Kościoła i w kontekście aktualnej sytuacji migracyjnej w Polsce związanej z konfliktem zbrojnym na Ukrainie, *Społeczeństwo, Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła*, Rok XXXII 2022 nr 2 (158), s. 63-64.

¹² Greg Erlandson & Gretchen R. Crowe (2016) Church communication highlights 2015, *Church, Communication and Culture*, 1:1, 7-25, DOI: 10.1080/23753234.2016.1181309, s. 11; Paulina Guzik (2018) Communicating migration – Pope Francis’ strategy of reframing refugee issues, *Church, Communication and Culture*, 3:2, 106-135, DOI: 10.1080/23753234.2018.1478230, s. 111.

¹³ Adhortacja Apostolska *Evangelii Gaudium*, Franciszek, Watykan 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html, 210.

¹⁴ Patricia Moy, David Tewksbury, Eike Mark Rinke, *Agenda-Setting, Priming, and Framing*, 2016, <https://doi.org/10.1002/9781118766804.wbiect266>.

wycieńczenia, zwłoki wyrzucone na plażach południowych Włoch, tragiczny los uchodźców przekraczających Saharę. W podobnych przypadkach media często zwracają uwagę na przyczynę tego typu wydarzeń: na nieludzkie warunki, z powodu których ludzie szukają godności w innych krajach. Relacjonując wydarzenia media czasami kreują negatywny wizerunek migrantów i uchodźców, co prowadzi do strachu, ksenofobii, nietolerancji i nasilenia rasizmu. „W związku z tym, środki masowego przekazu mają do odegrania ważną i odpowiedzialną rolę w kształtowaniu opinii publicznej, używając poprawnej terminologii, szczególnie w tym, co dotyczy uchodźców, osób ubiegających się o azyl a także innych form migracji, biorąc pod uwagę istnienie zróżnicowanych ruchów migracyjnych”¹⁵. Statystycznie dziennikarze zbyt mało uwagi poświęcają pozytywnemu wkładowi migrantów w społeczeństwo; są często opisywani jako ciężar dla danego kraju i jako drenujący zasoby społeczne. Pozytywnym efektem ich obecności w poszczególnych krajach nie poświęca się tyle samo uwagi¹⁶.

Carol, uchodźczyni z Syrii, ofiara okrutnego konfliktu, w 2013 roku skierowała następujące słowa do Papieża Franciszka: "Naszą jedyną nadzieją jest dotarcie do Europy żywych. Europy, o której marzyliśmy, że jest gościnna i otwarta. Niestety, nasze cierpienie również nie znajduje tu spokoju. Nasze prawa człowieka i godność są zbyt często deptane przez obojętność i powierzchowność, z jaką jesteśmy traktowani. (...) Syryjczycy w Europie czują wielką odpowiedzialność, by nie być ciężarem, chcemy czuć się aktywną częścią nowego społeczeństwa. Chcemy zaoferować naszą pomoc, nasze umiejętności i wiedzę, naszą kulturę w budowaniu społeczeństw, które będą bardziej sprawiedliwe i przyjazne dla tych, którzy tak jak my uciekają przed wojnami i prześladowaniami"¹⁷.

Na tym samym spotkaniu w Centro Astalli Papież Franciszek wypowiedział ważne przesłanie związane z migrantami: "Każdy z was, drodzy przyjaciele, przynosi historię życia, która mówi nam o dramatach wojen, konfliktów, często związanych z polityką międzynarodową. Ale każdy z was wnosi przede wszystkim bogactwo ludzkie i religijne, bogactwo, które należy przyjąć, a nie się go bać"¹⁸. Natomiast w *Orędziu na Światowy dzień pokoju* w 2018 roku Franciszek wspominał o retoryce zagrożenia. „W wielu krajach, do których zdążają migranci, szeroko rozpowszechniła się retoryka, która wyolbrzymia zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub koszty przyjęcia nowych przybyszów, lekceważąc w ten sposób godność ludzką, którą należy uznać we wszystkich, bo są synami i córkami Boga"¹⁹. Oczywiście prawdą jest, że niektórzy spośród migrantów i uchodźców swoimi działaniami wywołują kontrowersje, a czasami są one nawet niezgodne z prawem danego kraju. Nie powinno to być jednak

¹⁵ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących..., 42.

¹⁶ I mass media di fronte a migrazioni e minoranze. Strategie e linee guida, RespectWords, 2017, <https://www.respectwords.org/wp-content/uploads/2017/11/I-mass-media-di-fronte-a-Migrazione-e-Minoranze.pdf>.

¹⁷ Saluto di Carol, rifugiata siriana a Papa Francesco, Incontro con Papa Francesco, Roma 10 settembre 2013, https://www.jsn.it/wp-content/uploads/2013/09/Discorso_Carol.pdf.

¹⁸ Visita al "Centro Astalli" di Roma per il servizio ai rifugiati, Discorso del Santo Padre Francesco, 10 settembre 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/september/documents/papa-francesco_20130910_centro-astalli.html.

¹⁹ Orędzie Ojca Świętego Franciszka Na 51. Światowy dzień pokoju, 1 stycznia 2018 roku, Migranci i uchodźcy: mężczyźni i kobiety w poszukiwaniu pokoju, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20171113_messaggio-51giornatamondiale-pace2018.html.

wyznacznikiem w konstruowaniu przekazów medialnych uogólniających oraz rzutujących na całą społeczność przybyszów.

Zmiana narracji

Zmiana narracji dotyczącej migrantów i uchodźców staje się palącym wyzwaniem mediów publicznych, prywatnych i katolickich. Także media związane z Rodziną Salezjańską mają ogromną rolę do odegrania, ponieważ są rozsiane w zasadzie po całym globie ziemskim. Niektóre z nich to pomniejsze konta w mediach społecznościowych czy lokalna prasa, inne to telewizje o wielomilionowym zasięgu. Jednak każde medium jest w stanie włączyć się w zmianę narracji dotyczącą tego palącego problemu, łącznie z udzieleniem głosu potrzebującym. „Wiąże się to z zapewnieniem bezpiecznego miejsca, w którym ludzie mogą opowiedzieć swoje historie (...). Należy to robić również za pomocą mediów społecznościowych i masowych”²⁰.

Uprzedzenia w każdej dziedzinie życia prowadzą do kultury odrzucenia. W przypadku migracji wiąże się to z podejrzeniami, wrogością, niechęcią, strachem, obmawianiem, krytykowaniem, społecznym zamknięciem, obawą o wzrost przestępczości i zagrożenie bezpieczeństwa, a także o utratę tożsamości i kultury. „Środki społecznego przekazu mogą odegrać na tym polu bardzo odpowiedzialną rolę: to one powinny bowiem przełamywać stereotypy i podawać prawdziwe informacje, w których niekiedy będzie mowa o błędach pewnych ludzi, ale ukazane będą też uczciwość, prawość i wielkoduszność większości. (...) Również środki przekazu powołane są do włączenia się w to «nawrócenie postaw» i do sprzyjania tej zmianie nastawienia do migrantów i uchodźców”²¹.

Podręcznik integracji dla osób odpowiedzialnych za kształtowanie i wdrażanie polityki już w 2010 roku omawiał kwestię mediów i integracji w kontekście migracji. Około 600 ekspertów wypracowało koncepcje dotyczące uczciwej i rzetelnej komunikacji o sytuacji migrantów i uchodźców, oddziałującej na postawy społeczne. Podręcznik zwraca uwagę na tworzenie odpowiednich komunikatów w kwestii migracji, które mają znaczący wpływ na postawy społeczne²². Natomiast *Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących* wskazuje, że w celu prawidłowego relacjonowania wydarzeń związanych z migracjami, media powinny mieć zapewniony dostęp do uchodźców, a szczególnie do obozów, w których przebywają²³.

Media Coverage on Migration: Promoting a Balanced Reporting przedstawia następujące sugestie dotyczące mówienia w mediach o migrantach: należy zapobiegać stereotypowym, negatywnym sformułowaniom odnoszącym się do pochodzenia etnicznego; w godzinach największej oglądalności w mediach masowych należy poruszać nie tylko kwestie związane z przekroczeniem granicy i wyrzuconymi pontonami na brzeg morza, ale również sprawy

²⁰ Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati...

²¹ Orędzie Ojca Świętego na 100. Światowy dzień migranta i uchodźcy 2014, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20130805_world-migrants-day.html.

²² Komisja Europejska, *Podręcznik integracji dla osób odpowiedzialnych za kształtowanie i wdrażanie polityki* – Wydanie trzecie, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2010, https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2010-04/docl_12892_53982377.pdf, s. 26-27.

²³ *Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących...*, 62.

mieszkaniowe, religijne czy pracownicze migrantów, w relacjach należy uwzględnić różne źródła, a przede wszystkim samych migrantów; rekrutacja dziennikarzy-migrantów powinna być traktowana priorytetowo poprzez odpowiednie programy stażowe²⁴. Raport *Caritas Italiana* i *Fondazione Migrantes* z 2022 roku zaznacza, że konieczna jest zmiana narracji w mediach Włoskich, aby przezwyciężyć niekorzystną sytuację informacyjną, przedstawiającą migracje często jako zjawisko wyłącznie kryzysowe²⁵. Również dokument *Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati* podaje klarowne propozycje, mówiące o przygotowaniu społeczeństwa poprzez wykorzystanie mediów do działań informacyjnych i edukacyjnych²⁶.

Migranci i uchodźcy przynoszą ze sobą ogromny potencjał ludzki, kulturowy, a także szereg umiejętności, które mogą wzbogacić społeczność lokalną. Kościół jest wezwany do tego, aby z uwagą zapraszać te osoby do współpracy na różnych polach. Kompetencje migrantów i uchodźców w przeszłości miały często fundamentalne znaczenie dla pozytywnych przekształceń społecznych i ekonomicznych. Również dzisiaj, ich entuzjazm i umiejętności powinny być o wiele bardziej dowartościowane²⁷. Obecność migrantów i uchodźców oraz tworzone przez nich relacje i zaangażowanie we współpracę, to również ogromne wyzwanie w rozwoju kulturowym i duchowym społeczeństwa. Niezwykle ważne w kontekście integracji z przybywającymi jest docenienie umiejętności cyfrowych migrantów. Dokument *Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati* zaleca „Promowanie umiejętności cyfrowych migrantów i uchodźców oraz wykorzystywanie narzędzi cyfrowych w życiu codziennym i społecznym, aby sprzyjać ich integracji ze społeczeństwem przyjmującym, unikając jednocześnie nierówności społecznoekonomicznych”²⁸.

Strategia medialna

Podręcznik wydany przez Komisję Europejską podaje przykłady strategii, które zapewniają skuteczne przekazywanie komunikatów w związku z sytuacją migrantów i uchodźców. Mówi między innymi o szkoleniu wyspecjalizowanych rzeczników, wykorzystaniu prasy lokalnej, utrzymywaniu pozytywnych relacji z dziennikarzami, monitorowaniu informacji przekazywanych przez media i edukacji społeczeństwa. Ten sam dokument zwraca uwagę na rozwijanie międzykulturowych kompetencji organizacji medialnych i dziennikarzy, w celu skutecznego działania w danym środowisku. Mowa jest przede wszystkim o rzetelnej wiedzy o społeczeństwie, umiejętnościach i doświadczeniu w uzupełnianiu międzykulturowych zdolności komunikacyjnych oraz o postawie otwartej i dociekliwej. Kompetencje powinny być rozwijane już na poziomie szkolnym, natomiast odpowiednie podmioty mogą pomagać instytucjom szkolącym z zakresu dziennikarstwa i mediów poprzez kursy na temat migracji i różnic kulturowych²⁹. Z kolei *La Carta di Roma — Protocollo deontologico concernente richiedenti asilo, rifugiati* zwraca uwagę na obowiązki dziennikarzy w stosowaniu strategii medialnej dotyczącej migrantów i uchodźców. Zachęca do stosowania odpowiedniej

²⁴ Triandafyllidou, A. (2017) ‘Media Coverage on Migration: Promoting a Balanced Reporting’, in McAuliffe, M. and M. Klein Solomon (Conveners) (2017) *Ideas to Inform International Cooperation on Safe, Orderly and Regular Migration*, IOM: Geneva.

²⁵ Caritas e migrantes, XXXI Rapporto Immigrazione 2022, Caritas Italiana e Fondazione Migrantes, <https://www.migrantes.it/wp-content/uploads/sites/50/2022/10/Sintesi-XXXI-Rapporto-Immigrazione-2022.pdf>.

²⁶ *Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati...*

²⁷ *Orędzie Ojca Świętego na 108. Światowy dzień migranta i uchodźcy...*

²⁸ *Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati...*

²⁹ Komisja Europejska, *Podręcznik integracji...*, s. 32-35.

terminologii, sprawdzania informacji, ochrony osób, które decydują się na rozmowę z dziennikarzami oraz do współpracy z ekspertami i organizacjami specjalizującymi się w tych tematach³⁰.

Również ze strony Kościoła pojawiają się konkretne wskazówki dotyczące strategii medialnej. *Orientamenti sulla Pastorale Migratoria Interculturale* z 2022 roku mówią o zniekształconym obrazie migrantów, który przeszkadza w przyjęciu z godnością przybyszów. Zwracają uwagę na to, że Kościół katolicki jest powołany do tego, aby pomóc społecznościom lokalnym w prawdziwym zrozumieniu zjawiska migracji poprzez następujące konkretne działania:

- „Zaangażowanie mediów w rozpowszechnianie dobrych praktyk w zakresie przyjmowania i gościnności, jak również historii migrantów i uchodźców, którzy z powodzeniem przyczyniają się do integralnego rozwoju ludzkiego społeczeństwa przyjmujących.
- Media w tej dziedzinie mają do odegrania bardzo odpowiedzialną rolę: to do nich należy demaskowanie stereotypów i oferowanie prawidłowych informacji, gdzie mogą potępić błąd niektórych, ale również opisać uczciwość, prawość i wielkość ducha większości. (...) Media są również powołane do tego, aby włączyć się w tę konwersję postaw i wspierać zmianę zachowań wobec migrantów i uchodźców.
- Należy używać pozytywnego języka w publicznych wypowiedziach na temat migrantów i uchodźców oraz rozpowszechniać solidne, oparte na badaniach naukowych argumenty przeciwko ich fałszywemu przedstawianiu.
- W związku z tym media odgrywają ważną rolę w kształtowaniu opinii publicznej i są odpowiedzialne za stosowanie prawidłowej terminologii w odniesieniu do uchodźców, osób ubiegających się o azyl i innych form migracji (...).
- Należy dostrzegać autentyczną wielość ekspresji kulturowej i religijnej w lokalnych wspólnotach katolickich jako okazję do uczenia się z różnych tradycji i do wspierania międzykulturowego uznania poprzez twórczą komunikację”³¹.

Budowanie odpowiedniej strategii medialnej, na poziomie lokalnym, jak również na poziomie ogólnosięciowym, staje się palącym wyzwaniem osób zaangażowanych w media salezjańskie na całym globie ziemskim. Jeśli procesy związane z migrantami i uchodźcami zostaną odczytane jako znaki czasu, to media Rodziny Salezjańskiej są w stanie stać się głosem wiodącym w dyskursie publicznym. Potencjał działań komunikacyjnych Rodziny Salezjańskiej przekracza często możliwości innych organizacji, nawet tych o międzynarodowym zasięgu. Odpowiednio przygotowane wytyczne dają nadzieję na działania zgodne z nauczaniem społecznym Kościoła, którego celem jest postawienie w centrum godności człowieka i jego dobra. Natomiast osoby bezpośrednio zaangażowane w konstruowanie przekazów

³⁰ La Carta di Roma — Protocollo deontologico concernente richiedenti asilo, rifugiati, vittime della tratta e migranti, <https://www.cartadiroma.org/cosa-e-la-carta-di-roma/codice-deontologico/>; Notizie ai margini, IX rapporto Carta di Roma 2021, Associazione Carta di Roma, <https://www.cartadiroma.org/wp-content/uploads/2021/12/Notizie-ai-margini.pdf>; Notizie dal fronte, X rapporto Carta di Roma 2022, Associazione Carta di Roma, https://www.osservatorio.it/wp-content/uploads/2022/12/Notizie_dal_Fronte_XRapporto-CdR.pdf.

³¹ Orientamenti sulla Pastorale Migratoria Interculturale, Sezione Migranti e Rifugiati del Dicastero per il Servizio dello Sviluppo Umano Integrale, 24.03.2022, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2022/03/24/0209/00443.html>.

medialnych i budowanie strategii, po odpowiednim przeszkoleniu, mogą wnieść istotny wkład w rozumienie procesów i budowanie przyszłości związanej z migrantami i uchodźcami.

Zakończenie

Budowanie przyszłości z migrantami i uchodźcami to proces budowania teraźniejszości. Zjawiska zachodzące od lat na globie ziemskim oddziałują w znaczący sposób na procesy gospodarcze, polityczne i na przestrzenie związane z Kościołem. Powstają nowe obszary porozumienia i relacji, jak również nowe płaszczyzny komunikacji w mediach. Fakty wskazują na to, że Kościół bardzo wrażliwie podchodzi do tematu migrantów i uchodźców oraz do wszystkich wydarzeń związanych z tym fenomenem. Jedną z konkretnych propozycji Franciszka jest łączenie wysiłków w Kościele, szczególnie przez zgromadzenia zakonne, w celu tworzenia Kościoła coraz bardziej synodalnego, otwartego na znaki czasu i na działanie Ducha Świętego³².

Papież Franciszek w Adhortacji Apostolskiej *Evangelii Gaudium* zachęca, aby w dobie niesłuchanego rozwoju narzędzi komunikacji otworzyć się na nowe możliwości. „W ten sposób większe możliwości komunikacji zamienią się w większe możliwości spotkania i solidarności między wszystkimi. Gdybyśmy mogli iść tą drogą, byłoby to rzeczą tak dobrą, tak uzdrawiającą, tak wyzwalającą, tak bardzo rodzącą nadzieję! Dobrze jest wyjść poza siebie, by przyłączyć się do innych. Zamknięcie się w sobie oznacza kosztowanie gorzkiej trucizny osamotnienia, a ludzkość traci wtedy z każdym egoistycznym wyborem, jakiego dokonujemy”³³.

Budowanie przyszłości mediów, również salezjańskich, z migrantami i uchodźcami w Kościele oznacza stworzenie przestrzeni, w której będą mieli dostęp do informacji potrzebnych do integracji w nowym środowisku. Media mogą coraz bardziej stawać się platformą wyrażania siebie, jak również kształtowania pozytywnego obrazu migrantów i uchodźców, który przeciwdziała stereotypom, dyskryminacji i naruszeniom praw człowieka. W końcu mogą pomagać w coraz powszechniejszej wymianie kulturowej, a także propozycji ewangelizacyjnej ze strony Kościoła.

Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że globalne zjawiska migracyjne należy odczytywać w kontekście wiary jako tak zwane znaki czasu, które pomagają znajdować obszary porozumienia między Kościołem a lokalnymi społecznościami. Postrzegane nie tylko z perspektywy socjologicznej, ale z punktu widzenia wiary, zaczynają kształtować na nowo wspólnotę Kościoła. Media w procesach odczytywania znaków czasu są tym narzędziem, które jest w stanie rozpocząć i kontynuować wymianę międzykulturową oraz inne procesy o szerokim zasięgu. Rodzina Salezjańska ze swoim ogromnym potencjałem opiniotwórczym ma przed sobą znaczące zadanie, które w wielu miejscach świata już teraz wypełnia z powodzeniem w postaci konkretnych działań oraz kształtowania opinii publicznej zgodnie z nauczaniem społecznym Kościoła.

³² Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati...

³³ Adhortacja Apostolska *Evangelii Gaudium*..., 87.

Bibliografia

Norwegian Refugee Council, Roald Høvring, 10 things you should know about migration and refugees, 2022, <https://www.nrc.no/news/2018/may/10-things-you-should-know-about-migration-and-refugees/>.

Costruire il futuro con i migranti e i rifugiati, Il Dicastero per il Servizio dello Sviluppo Umano Integrale, 27 ottobre 2022, <https://migrants-refugees.va/it/risorse/documenti/>.

Orędzie Ojca Świętego na 108. Światowy dzień migranta i uchodźcy, 25 września 2022, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/20220509-world-migrants-day-2022.html>.

Orędzie Ojca Świętego na 100. Światowy dzień migranta i uchodźcy 2014, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20130805_world-migrants-day.html.

Greg Erlandson & Gretchen R. Crowe (2016) Church communication highlights 2015, Church, Communication and Culture, 1:1, 7-25, DOI: 10.1080/23753234.2016.1181309.

Paulina Guzik (2018) Communicating migration – Pope Francis' strategy of reframing refugee issues, Church, Communication and Culture, 3:2, 106-135, DOI: 10.1080/23753234.2018.1478230.

Michał Mraczek, Troska o migrantów w dokumentach Kościoła i w kontekście aktualnej sytuacji migracyjnej w Polsce związanej z konfliktem zbrojnym na Ukrainie, Społeczeństwo, Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, Rok XXXII 2022 nr 2 (158), s. 59-69.

Orientamenti sulla Pastorale Migratoria Interculturale, Sezione Migranti e Rifugiati del Dicastero per il Servizio dello Sviluppo Umano Integrale, 24.03.2022, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2022/03/24/0209/00443.html>.

Komisja Europejska, Podręcznik integracji dla osób odpowiedzialnych za kształtowanie i wdrażanie polityki – Wydanie trzecie, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2010, https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2010-04/docl_12892_53982377.pdf.

Adhortacja Apostolska Evangelii Gaudium, Franciszek, Watykan 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.

Visita a Lampedusa, Omelia del santo padre francesco, Campo sportivo "Arena" in Località Salina, 8 luglio 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130708_omelia-lampedusa.html.

Global Trends to 2030: The Future of Migration and Integration, European Political Strategy Centre (EPSC), 2018.

Orędzie Ojca Świętego Franciszka Na 51. Światowy dzień pokoju, 1 stycznia 2018 roku, Migranci i uchodźcy: mężczyźni i kobiety w poszukiwaniu pokoju, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20171113_messaggio-51giornatamondiale-pace2018.html.

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Przyjęcie Chrystusa w Uchodźcach i Przymusowo Przesiedlonych, Wytoczne Duszpasterskie, Watykan 2013, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/corunum/corunum_it/pubblicazioni/Rifugiati-2013-POL.pdf.

Caritas e migrantes, XXXI Rapporto Immigrazione 2022, Caritas Italiana e Fondazione Migrantes, <https://www.migrantes.it/wp-content/uploads/sites/50/2022/10/Sintesi-XXXI-Rapporto-Immigrazione-2022.pdf>.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie w 1951 r., https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf.

Rzeczpospolita, Wojna domowa gorsza od kataklizmu. Syryjski reżim stara się zadbać przede wszystkim o swoich, <https://www.rp.pl/kleski-zywiolowe/art37934751-wojna-domowa-gorsza-od-kataklizmu-syryjski-rezim-stara-sie-zadbac-przede-wszystkim-o-swoich>.

Patricia Moy, David Tewksbury, Eike Mark Rinke, Agenda-Setting, Priming, and Framing, 2016, <https://doi.org/10.1002/9781118766804.wbiect266>.

La Carta di Roma — Protocollo deontologico concernente richiedenti asilo, rifugiati, vittime della tratta e migranti, <https://www.cartadiroma.org/cosa-e-la-carta-di-roma/codice-deontologico/>.

I mass media di fronte a migrazioni e minoranze. Strategie e linee guida, RespectWords, 2017, <https://www.respectwords.org/wp-content/uploads/2017/11/I-mass-media-di-fronte-a-Migrazione-e-Minoranze.pdf>.

Triandafyllidou, A. (2017) 'Media Coverage on Migration: Promoting a Balanced Reporting', in McAuliffe, M. and M. Klein Solomon (Conveners) (2017) Ideas to Inform International Cooperation on Safe, Orderly and Regular Migration, IOM: Geneva.

Visita al "Centro Astalli" di Roma per il servizio ai rifugiati, Discorso del Santo Padre Francesco, 10 settembre 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/september/documents/papa-francesco_20130910_centro-astalli.html.

Saluto di Carol, rifugiata siriana a Papa Francesco, Incontro con Papa Francesco, Roma 10 settembre 2013, https://www.jsn.it/wp-content/uploads/2013/09/Discorso_Carol.pdf.

UNHCR, Uchodźca czy migrant? Tłumaczymy różnice i wyjaśniamy ich sens, <https://www.unhcr.org/pl/365-plwiadomosci2016uchodzca-czy-migrant-tlumaczymy-roznice-i-wyjasniamy-ich-sens-html.html>.

Vaticannews, Abp Panzetta: Patrząc na morze, musimy bić się w piersi, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2023-03/abp-panzetta-patrzac-na-morze-musimy-bic-sie-w-piersi.html>.

Giovanni Graziano Tassello, Church's social teaching on migration. Issues and Challenges REMHU, Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana, vol. 18, núm. 35, juliodiciembre, 2010, pp. 231-246.

Thomas Gammeltoft-Hansen, Nikolas F. Tan, The End of the Deterrence Paradigm? Future Directions for Global Refugee Policy, Journal on Migration and Human Security, Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, Volume 5 Number 1 (2017), p. 28-56.

Giacinto Davide Guagnano (2019) The principles of communication on refugees in the context of post-truth, Church, Communication and Culture, 4:3, 323-350, DOI: 10.1080/23753234.2019.1664918.

Imago migrantis: migranti alle porte dell'Europa nell'era dei media. A cura di di Valentina Tudisca, Andrea Pelliccia, Adriana Valente (2019). Roma: CNR-IRPPS e-Publishing. DOI: 10.14600/978-88-98822-13-3.

Orędzie Ojca Świętego na 104. Światowy dzień migranta i uchodźcy, 14 stycznia 2018, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20170815_world-migrants-day-2018.html.

Messaggio del Santo Padre Francesco per la 104ª Giornata Mondiale del Migrante e del Rifugiato, 14 gennaio 2018, https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/migration/documents/papa-francesco_20170815_world-migrants-day-2018.html.

Erga migrantes caritas Christi – miłość Chrystusa do migrantów, Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, Instrukcja, Watykan 2004, <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2016/12/Erga-migrantes-caritas-Christi-PL.pdf>.

Gaudium et spes. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Watykan 1965, <http://ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-soborowe/sobor-watykanski-ii/141-konstytucja-duszpasterska-o-kosciele-w-swiecie-wspolczesnym-gaudium-et-spes.html>.

Konstytucja apostolska Exsul familia, O duchowej opiece nad emigrantami, Pius XII, <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf>.

Decreto sulla missione pastorale dei vescovi nella Chiesa Christus dominus, Vaticano 1965, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_christus-dominus_it.html.

Lettera apostolica in forma di motu proprio, Pastoralis migratorum cura, Paolo VI, Vaticano 1969, https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690815_pastoralis-migratorum-cura.html.

De Pastoralis Migratorum Cura, Instruction On the pastoral care of people who migrate, Vatican 1969, <https://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/other-vatican-documents/409-instruction-de-pastoralis-migratorum-cura/file>.

Lettera Apostolica in forma di motu proprio Apostolicae caritatis, Paoli VI, Vaticano 1970, https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19700319_apostolicae-caritatis.html.

Notizie ai margini, IX rapporto Carta di Roma 2021, Associazione Carta di Roma, <https://www.cartadiroma.org/wp-content/uploads/2021/12/Notizie-ai-margini.pdf>.

Notizie dal fronte, X rapporto Carta di Roma 2022, Associazione Carta di Roma, https://www.osservatorio.it/wp-content/uploads/2022/12/Notizie_dal_Fronte_XRapporto-CdR.pdf.

Micheal Schopf, Amaya Valcárcel Silvela, Papa Francesco, dieci anni di viaggio con migranti e rifugiati, La Civiltà Cattolica, Quaderno 4145, Anno 2023, Volume I, 4 Marzo 2023, pag. 470 – 483.